

- Kur gyvenom?

Q:- Dabar, poniam, pasakykit savo vardą, pavardę, mergautinę pavardę, kelintais metais gimėt ir kur gimėt.

- Gimus Norkūnų kaime, Kėdainių rajonas, Krakių apylinkės. Čiužaitė Stanislava, ištekėjau už Gaučio Kazimiero ir taip pat čia, Krakių... Kėdainių rajonas, Krakės. Gimus aštuonioliktais metais. Nu viskas.

Q: Viskas.

A: Viskas.

Q:- Dabar, poniam, papaskokit apie tą laikotarpį karo pradžioj. Kaip ten buvo, tas sušaudymas kaip vyko žydų?

A: - Na, iškasė ilgą griovį. 1:39

Q:- Kaip jūs pirmiausiai sužinojot, kad šaudys?

A: - Na, mes sužinojom, tai pradėjo, mūsų žemė rubežiavosi su Krakių vienuolynu, tom vienuolėm. Žiūrim, atvažiavo ir pradėjo kasti, jau mes supratom. Jau pradėjo žmonės kalbėt, kad juos uždarytus, kad juos šaudys, panašiai. Mes džiaugėmės, kad ne ant mūsų žemės. Pakasė, ir visus tuos žmones pavarytus ir varo ant mūsų žemės.

Čia buvo krūmai iš
vienos pusės, iš kitos, o čia tokia aikštė buvo.
Jau jie atvažiavo į
kiemą, du karininkai lietuvių ir vokiečių. Aš
pradėjau prašyt, verkt,
sakau, čia mūsų ta žemė, aš nepernešu. Neperneši,
nežiūrėk, mums čia
patogu, neįsivaizduok kad jau čia tai, nuolatinė
tavo ta žemė, mums
patogu, mes čia ir kasime. Na, ir ką, jie mums
nedavė nė kalbėt. Ir
žmones suvarė, pradėjo kasti tą griovį. Koks ten
ilgumas buvo to
griovio, aš nežinau. Vyras pakinkė man arklių, aš
išvažiuoju į Pališkius
pas seserį.

Q:- Kodėl išvažiavot?

A: - Na, aš negaliu pernešti, tų gi nemačius. Ar
jums nežiauru būtų matyti
tokį šaudymą, žmones šaudė. Ir aš išvažiavau. Vyras
su gyvuliais --
negalėjo, jis paliko namuose. Aš dvi dienas pabuvau
ir grįžau, negaliu
gi, gyvuliai. Ir buvo labai žiauru, sakė vyras, kad
tie žydai bėgo, juos
šaudė ant laukų, varnai krankė ant rytojaus. Žinai,
ten turbūt ir kraują

buvo, ar ko. Baisu, sako: baisu buvo, labai. Na, ir reikėjo gyventi, ir liepe nearti, nedirbti, kad čia tą vietą palikit ramybės. Mes ir nedirbom, kur ten dirbsi, gi ten kapinynas pasidarė. Paskui atvažiuodavo žydai ir prašė, kad apsodint eglaitėm, tai sūnus vyriausias ir vyras apsodino tom eglaitėm. Ir dabar jau jos suaugę, tos eglaitės.
4:12

Q:- Tai čia jau po karo atvažiuodavo?

A: - Po karo, po visko jie atvažiuodavo. Pradėjo atvažiuot tie žydiški, tai po trijų metų po šaudymo. Atvažiuodavo jų mašina, eidavo jie ten aplankyti, paskui ateidavo jie ir pas mus, ten apsiplaudavo rankas ir pabūdavo. Jie mums įbrukdavo per panivalė (=per prievartą) ten pinigų kiek ant mūsų broliai ir seserys negulėtų ant svetimos žemės. Mes iš jų nereikalavom, bet jie savo noru. Mūsų tokia pareiga ir tradicija tokia, kad mūsų ten broliai, seserys ar tėvai negulėtų ant svetimos žemės. Atvažiuodavo kiekvienais metais, aplanko ir... Atvažiuodavę daug jų, ir moterų, ir vyrų, aplankydavo jie. Na, žinot, čia ne nuo mūsų priklauso, čia ir kalbėt mums nedavė. Dar tas va.. vokietis, dar jis ką sako ten,

matyt, kad jau aš čia sielojuos, o tas lietuvis su šuniu ant manęs taip. Čia mums netrukdyk, mes ką norėjom, tą darom ir darysime, ir viskas.

Q:- Ponia, kodėl jūs galvojat, va, jie pradėjo kasti vienuolyno žemėj.

Buvo paskirta vienuolyno žemė šaudyt, o paskui perkėlė tą vietą į jūsų žemę.

A: Va ant lauko, ten niekas nuo... Turbūt mes taip supratom, kad niekas nematyto. Čia ir krūmai, nuo kelio nesimato. Jau jie apsvarstė, mes taip sakom. O ten grynas laukas. 6:17

Q:- Dabar sakykit prašau, kada pradėjo kasti tą duobę?

A: - Na, pradėjo kasti. Taigi žmonių privarė daug. Pradėjo kasti nuo pietų, tai va, kad ant rytojaus šaudė.

Q:- Tai jie kasė iki vakaro?

A: - Ligi vakaro kasė.

Q:- O naktį kasė?

A: - Nežinau čia. Na, turbūt. Tie krūmai mums užstojo, ten nėjom mes žiūrėti. Ar jie per naktį kasė, ar rytą jie anksti susiėję, daug žmonių buvo privaryta. O ką, varo žmones, ir turi eiti. Jiem... Jiems turbūt nemokėjo, ot

pavarė, ir turi kasti.

Q:- Na, o tie karininkai, kai atvažiavo, ar jie sakė, kam jiems reikia tų duobių?

A: - Sakė, mes čia žydams kapines darysime. Nesake, kad ten va šaudys. Pasakė -- ėjo suprast. Žydų kapinės čia bus.

Q:- O tas lietuvis karininkas pats kalbėjo ar jisai tik vertė ką jam vokiečiai sakė?

A: - Jis pats kalbėjo. Paskui tas vokiečiai ką sako, o jis viską jau pasako, ką jis sako, bet jis matos, kad švelnesnis buvo už tą lietuvį. O tas lietuvis labai toks, užsišumijo taip, pradėjo. 7:56

Q:- Tai jūs sakėt, kad čia jūsų žemė, kad čia jūsų nuosavybė?

A: - Na, sakėm. Sakėm, kad mūsų žemė. Buvo ten dar vasarojaus, tai liepė, atsiimkit, nes, sako, neliks čia nieko. Buvo dar dalis sukočiota, tai tiek vyras dar pavežė, daugiau jie ten sumynė. Ten tų, -- sakė, mašiną, vyras taip man pasakojo, -- mašiną kareivių atvežė šaudyt. Ir sušaudė, ir važiuodami jie uždainavo. "Palikom", kaip ten, "ra... ra... ramiai gulėti čia žydėlius", ar kaip ten yra, vyras nenugirdo, -- tai jis man pasakojo. Bet

kariškiai buvo, kad vyrai ten...

Q:- Lietuviai ar vokiečiai šaudė?

A: - Ot nežinau, ar tie buvo Lietuvos kariuomenė, ten kariuomenė buvo, ar svetima. Mes su jais nekalbėjom ir nežinau. 9:11

Q:- Tai ta daina, kurią jie dainavo?

A: - Lietuviškai dainavo. Ar ten maišės jų, ar, ar vieni lietuviai buvo... Tik lietuviškai, sakė, uždainavo.

Q:- O kas liepė paskui tos vietos nedirbti?

A: - Na, tai tas jų karininkas: "tą vietą nejudinkit". Na, kur ten judinsi, padarė gi kaupą, na, gi žmoniškumą reikia turėti. Paskui laikui bėgant, žolė užaugo -- pasidarė šepšerynai tokie jau negražūs. Pradėjo kasinėti, ieškoti, matai, visokių žmonių yra. 10:06

Q:- Tai jūs matydavo, kaip kasdavo?

A: - Ne, o kur, kur jie dienos metu kas, čia jau tikrai. Čiau bausmė jau, aš manau.

Q:- O iš kur jūs žinojot, kad kasinėja?

A: - Na, tas, žydai prašė mano vyrą, kad prižiūrėk, aplankyk, tai jis nueidavo. Jis nueidavo, dienos metu apsuka, apžiūri, tas eglaites kaip pasodino, gi jas liejo, kad prigytų. Labai jis

mylėjo jau tą vietą, jis
ėjo, lankė ir pamatė.

Q: - O kokį nors kasantį žmogų jis sutiko?

A: - Nesutiko, bet.. Tai buvo pasnigta truputį --
jau tas žmogus miręs -- tai
jis pėdom pasekė. Pasekė pėdom... O kaip gali kišt
liežuvį, baisu. Toks buvo, nekoks
žmogus.

Q:- Kaip pavardė jo buvo?

A: - Kaip čia jo, iš Šaliku jis, Pažauskis ar kaip,
Pažauskis, miręs jau jis.

Q:- Krakiškis buvo jis?

A: - Krakiškis. O jis toks buvo nekoks žmogus --
bijojo kiršint. Tai ką dar --
ateis, padarys, uždegs. Jis pasekė, vyras.

Q:- Tai pasekė iki namų, reiškia, jį, taip?

A: - Visai prie namų negalėjo, nes pamatys, bet
atstumas koks ten buvo,
nežinau, bet nueita matos. Tai snegiokas ten buvo,
užsnigta.

Q:- Tai jisai surado ką nors, tas Pažauskis, ko jis
buvo?

A: - O ar jis pasakys? nepasakys, ar jis čia rado,
ar jis nerado. Mes su juo
nebendraudavom, jis toks buvo... 12:32

Q:- Tai vyras amžinatilsį matė jūsų tą šaudymą, ką
jis pasakojo, kaip buvo

šaudoma?

A: - Na, šaudė, jis prie pat ten irgi nebuvo. Sakau, krūmai užstojo mums nuo trobų, bet girdėjo, kaip šaudė ir bėgo. Vienas atbėgo į mūsų daržinę žydelis, pasislėpė, paskui ant rytojaus atsikėlė, atėjo, nusiprausė ir sako: daugiau čia sušaudė? Sako, aš nežinau, -- vyras, -- kiek jų sušaudė. Sako: tai čia mano ir žmoną, ir vaikus. Tai staigiai pražilo, taip už galvos susiėmė, dar vyras jam valgyt pasiūlė, jis nevalgė, išėjo.

Q:- O pavardę žinot jo?

A: - Nežinau. Vyras gal ir žinojo, aš dabar pasimiršau, dabar daug metų. Ir dar buvo šieno, tai, sako, aš čia įlįsiu į tą šieną. Vyras jį ten paslėpė. 13:40

Q:- Neieškojo jo niekas?

A: - Niekas nebuvo, tik čia būsia... tik čia jie nesuprato, kad čia jau prie pat šaudė, kad pasislėps kas. Nei neieškojo, nei nieko, jis ryta išėjo. Kur jis išėjo, jis gyvena, ar jis žuvo.

Q:- Tai, o kada vyras jus išvežė? Kada išvežė jus vyras?

A: - Mane ant rytojaus ryte, aš pati. Pakinkėm arklius, aš pati, sūnus buvo

dviejų metukų ir ryte. Ryte, dar buvo nepradėję
šaudyt, kai išvežė mane. Pati
aš išvažiavau - ne išvežė. Jis pasiliko namuose, o
aš išvažiavau į
Pališkius pas seserį.

Q:- Bet jau žydai buvo suvaryti į šaudymą?

A: - Dar ne, tik buvo mašina atvažiavus, o žydus
dar nevarė. Aš iš ryto
anksti išvažiavau, o juos pradėjo, sako, ką tai...
paskui apie dešimtą valandą, apie devintą valandą
vežti. Jaunus varė, o senus vežė. 14:54

Q:- O kokia mašina buvo atvažiavusi? Sakot, kai jūs
išvažiavot, buvo
mašina.

A: - Na, juos vežė. Aš nežinau nei numerio, bortinė
mašina, kad juos, kad
tilptų daugiau ar kaip, nežinau. O koks ten
numeris, ar kas tokie, aš
nežinau.

Q:- Kas ten buvo toj mašinoj?

A: - Juos visus su ta mašina vežė tuos senus, mažus
vaikus ir senus, su mašina, sako, vežė. O tuos
jaunus tai varė juos. Čia varė juos tai jau
lietuviai, krakiškiai buvo tokie, jau jų nebėra.

Q:- Kas tokie varė juos? Kas buvo tie, kur varė?

A: - Tik žinau, kad Kybartas, toks nedidskas,
mažučiukas, tai varė. Tas moteris vežė, o tuos

senus varė. Čia nuo vienuolyno, jie buvo suvaryti vienuolyne ten, tas getas, o juos varyte varė jaunos. Žiaurus - sakė -- mušė juos, kas priešinosi.

Q:- Tai, ponias, kai jūs išvažiavot, kas pasiliko namuose?

A: - Vyras.

Q:- Vienas?

A: - Vienas pasi... Aš su vaiku išvažiavau mažą, jis pasiliko vienas. Taigi negali, liepė gyvulius tvarte uždaryt, kad ant lauko gi jie... daug jų bėga, o jie šaudė anuos ant laukų. Liepė gyvulius į tvartą suvaryt. **16:50**

Q:- Ponia, kaip vyras pasakojo, ar juos du drabužiais šaudė?

A: - Sakė moteris su drabužiais, o vyrus su apatiniais šaudė. Juos nurengė tai čia, už mūsų taip tvartai, tai aikštelė buvo, o paskui griovys buvo.

Padėjo klojimo duris ir juos -- per tą griovį ir varė prie duobės. Moteris nurenė, o vyrus, jisai sakė, nurenė.

Q:- Tai vyrų drabužiai, kur jie buvo sukrauti?

A: - Ten, kur rengė, ten ir sukrovė, paliko tuos drabužius. O jei, sakė, baisiai žmonių buvo, aplinkiniai suvažiavo,

važiuoti tai. Aš nežinau,
kas tai žmonės ir tuos škurlius rankiojo. Čia baisu
pagalvot kaip gyvent
po tokio. Visokių yra žmonių.

Q:- Reiškia, tie žydai jau buvo nušauti ir jie
rinko tuos drabužius?

A:- Rinko tuos škurlius. Dar viena sakė: bijau...
karininkas -- vienam žydui - Lietuvos: "jeigu turit
kas auksą ar pinigų, atiduokit, būsit išlaisvinti".
Tai vienas "aš turiu", "na tai eik, atneši". Davė
tą kareivį, nuėjo, "jūs
būsit paleisti". Atnešė paketuką ir sako, padavė
tam karininkui, "eik,
eik, dabar nusirenk". Nuvarė nusirengti ir
sušaudė.18:55

Q:- Čia karininkas taip pavarė?

A: - Aha. Karininkas lietuvis.

Q:- Tai čia buvo tas pats, kuris atėjo?

A: - Taip, kur atvažiavęs į kiemą, kur sakė, mes
čia kasime. Kas ten... Kiek ten tų pinigų buvo, ten
aukso buvo, kas ten žino. Kad visi matė, prie
tvarto

buvo tas jau žydas, smagus toks, kur man dabar,
sako, eit. Kai padavė,
eik, eik, nuvarė, nurengė ir nuvarė prie duobių.

Q:- O vokiečių buvo prie šaudymo?

A:- Ne. Sako, ten nebuvo, tik tai tas va. Su

Lietuvos karininkais tas
vokiečių karininkas čia nesimaišė, sako, vokiečių.
O ten, kur
šaudė, buvo lietuvių, gal buvo vokiečių ten,
nežinia. Tai ne asilai
žmonės, kur... kur jau šaudė. Kur kasė duobes, ir
tuos nuvarė. Kaip jau
sušaudė, tada liepė užkast. 20:12

Q: - O dabar, poniam, kada jūs sugrižot?

A: - Aš dvi dienas ten pabuvau pas seserį ir
parvažiavau po sušaudymo.

Q: - Ką jūs radot namuose, tam miškely? Ką jūs
pamatėt?

A: - Visai bijojau eiti. Aš baisiai tokia jautri,
labai. Kad uošvienė mano
jau nuėjo pažiūrėt, kai sušaudė, už galvos ji
susiėmė, tiek rėkė, o jei
o jei, sakė, kiti dar gyvi, dar žiopsi, kaip ji
tokia senikė drąsiėjo
pažiūrėt. Aš tai negalėjau jokiū būdu, parvažiavusi
tiktai... Ant
nakties sesuo atvažiavo panakvot. Aš labai, na
jautri labai, labai
nesmagu po tokio įvykio.

Q: - Tai jūs ant to kapo nėjot?

A: - Nėjau, tiktai toliau tai nueidavau ten
pažiūrėt kada jau po kelių... už

savaitės, už dviejų. Tuoju pat tai aš nežinau. 21:30

Q:- Na, o ten žydų daiktų, drabužių, kažko ant kiemo dar buvo?

A:- Ant kiemo tai pas mus nebuvo. Pas mus ant kiemo nebuvo. Ir ten... Kiek čia, aš negaliu pasakyti, metrų juos rengė, ne visai prie pat. Kur čia ant kiemo rengsi, ir kiemas tas buvo labai mažas. Dirva čia apsėta, daržai, o kiemas tai labai mažas. Juk jų tai masė, atvežė gi daug.

Q:- Bet ant žemės buvo primėtyta ko nors, numesta kas nors, radot ką nors?

A:- Ant kiemo? Ne, ne, nieks. Ir čia juos, -- taip va mes gyvenom, na gatvė tai, -- o čia juos šaudė toliau nuo krūmų, o ten per laukus juos atvarė nuo vienuolyno. Mūsų žemė su vienuolynu rubežiavosi. Juos atvarė, o tas, kur vežė su mašina, tai pro... Keliukasėjo toks pro mūsų trobas, pro gryčią, pro svirną, ten juos ten vežė su mašina jau. Kur čia rengs, kad ten aplinkui gi tiek žmonių, o kiemas mūsų, gi kas jiems duos ant kiemo. Kur ir -- neklaustų jie, -- bet ten nebuvo vietos jiems. 22:57

Q:- Ta drabužių krūva dar buvo, kai jūs atvažiavot?

A:- Ne, nieko, nušluota gražiausiai. Nieko nebuvo,

tik duonos ten,
makaronų pribarstyta. Jie vežės maistą. Jau gal
jiems sakė, kad... Kad ir "va būsite kalti," -- sako
jiems taip pasakojo, -- "tai tuos išteisinti...
nebūsite kalti". "Kas būsite kalti, tuos
nubausime". Jie dar tikėjos - gal, vargšai, gyvens...
Ten duonos vežės, makaronus, tai maisto ten
pribarstyta buvo, pritrupinta, prilipe, o škurlių -
- nieko nebuvo.

Q:- Na, o tos, sakėt, klojimo durys, tai ką su tom
klojimo durim darė?

Išėmė klojimo duris, sakėte.

A: - Na, taigi jie neklausė, kur jie per griovį
juos varys. Griovys buvo
didelis taip iškastas. Taip išėmė klojimo duris,
patiesė ant to griovio ir
juos varė ten, per tą griovį, per tą, tą... 24:05

Q:- Tai čia per griovį kad jie pereitų, reiškia,
buvo, taip?

A:- Aha, kad jie pereitų per griovį. Dabar seniai
jau aš buvau jau ten tuose
Pištiniukuose. Kada nueidavai, dabar tos eglaitės
suaugę, ir tą žemę
išdalino mūsų žmonėms. Neduoda. Yra Kaune sūnus ir
duktė, ir va čia
sūnus, neduoda žemės. Ar žalia zona?..

Q:- Sakykit, ponai, už tai kad iškasė jūsų žemėj

tas duobes ir sušaudė
tuos žmones, ar jie jums sumokėjo kokią
kompensaciją?

A: - Ne, nieko, nei cento. Nieko nieks.

Q:- Ar žadėjo, kad sumokės?

A:- Nieko nežadėjo, nieko nežadėjo, ir vyras jiems
nieko nesakė. Mes pasimetę labai buvom. Vyras sako,
čia mūsų tas gabaliukas žemės ir dar, sakė, jūs
užimat. Užteks, pasisotysi, sako. Mūsų dvylika
hektarų ir pusę buvo žemės, ir mums nieko. Tiktai
kaip žydai jau pradėjo lankytis po kelių metų, tai
jie, sakau, nustebę. Sakau, mes jų neprašėm, bet,
sako, "mūsų broliai negali gulėti ant svetimos
žemės". Jų jau tokia turbūt tradicija. Jie
duodavo ten vyrui kiek pinigų, eglaites pasodino,
irgi jie ten išmetė
kiek pinigų, kol pasodino. 26:10

Q:- Na, bet tai jūs gavot kažką? Daiktų gal
kažkokių, ar baldų, drabužių kažkokių gavot už tai
kad?

A: - Ne, eikit pone, ne, nieko. Ojetau man... Gi žino
žmonės ir kaimynai, kad mums niekas nieko nei už tą
žemę, anei, nei, nei drabužių, nei rūbo, nei baldo.
Ir čia iš miestelio gal kasėjo, mes nosies
nekišom, kur mums nereikia. Ką mes turėjom... To ir
gana, ką mes užgyvenom. O kad ten imti kokius, nei
važiavom, nei lindom, nei nėjom. Vyras liko vienas,

aš išvažiavau, o žmonių pilna buvo, iš visų kaimų suvažiavę. Ir ten malonu tą škurli koki imti? 27:05

Q:- Bet tie žmonės, kur subėgo, tai jie ėmė viską?

A: - Turbūt kad jie pasiėmė. Moteris tai, sakė vyras, kad nerengė, bet vyrus išrengė.

Q:- Na, o tie, kur šaudė, jie sau pasiėmė kokius nors daiktus?

A: - Nežinau, to nežinau, to nežinau. Aš nebuvo namuose, kaip jie užkasė, kaip jie. Tiktai va buvo tokių pažiŕstamų, sako, mums niekas nemokėjo.

Q:- Iš tų, kurie šaudė?

A:- Ne, ne, kur kasė. Kur kasė... Sakė, mums niekas nieko nedavė, nemokė, ot pavarė, "eikit, kaskit", ir kasė.

Q:- O paskui mums dar biškį pasakojo čia kad žmonės, kurie jau ten prisiplėšę tų daiktų, kur buvo nurengti tie žydai, tai paskui negalėjo panešti, tai sakė, kad jie susikrovė pas jus į klojimą tuos daiktus.

A: - Buvo, sakė, tvarte tų šiukšlių, bet manot, kad jie kas padėjo, tai mums, reiškia, paliko jie. Dar mūsų iš koridoriaus, ten buvo spinta pasta... Ten uogienės buvo mano padėtos, ir tas išnešė.

Q: - Tie patys, kas nešė tuos žydu drabužius?

A: - Taip, kas nešė. Visokių gi čia žmonių buvo.

Ten net vyro buvo

šiufelis, na ten kas gaspadoj, ten prie bulvių ir
tų nerado. Jie, sakė,

išnešė kaip nešė, jiems viskas reikalinga. O aš
nebuvo, vyrui nėjo į

galvą imt kokius marmalus? 29:08

Q: - Na, o kaip paskui jums gyvenosi prie šitos
vietos žudynių visus tuos

vėliau metus?

A: - Na, žinot, viskas praeina, metai buvo

nesmagūs. Po metų, po kitų

pasimiršta, bet vis tiek įkirsta širdis. Ateini
jau, nemalonu.

Kiekvienam, aš manau, doram žmogui bus nemalonu.

Q: - Baisu nebūdavo?

A: - Ojei, sakau aš, ten gyvenom mes netoli nuo
uošvienės, mėnesį ejom pas

uošvienę nakvot. Pasiimu patalus ir einu, na
negaliu, mane nerimas

verčia. Ir ejau pas daktarą, nervai mano labai
apsilpo, na neramu. Jėtau

mano -- nematęs žmogus -- visgi žmonės ir maži
vaikai. Vyras sakė: veža tas

moteris, jos šventas giesmes gieda.

Q: - Žydiškas?

A: - Aha. Tos žydaukos, sako, vaikai maži, kiti
popkiukes įsikandę. Taigi
jūs pagalvokit, kaip žiauru -- čia iškrito lapukas
-- Kaip žiauru. Pagieda
jos, šaukias Dievą. 30:51
Q: - Na, tai ačiū labai, ponė.

—